

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi tupakkaverosta annetun lain muuttamisesta HE 38/2023 vp

Terveystieteiden professori Kristiina Patja, LT, erikoislääkäri
Helsingin yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta
kristiina.patja@helsinki.fi

Nikotiini on hermomyrkkö ja haitallinen koko elimistölle

Nikotiini on myrkyllistä ja aiheuttaa erittäin vahvaa kemiallista ja fyysistä riippuvuutta. Se haittaa koko elimistön toimintaa. Se lisää sydän- ja verisuonisairauksien ja kakkostyyppin diabeteksen riskiä. Nuorten kehittyvät aivot ovat erityisen alttiita riippuvuuden kehittymiselle, ja nikotiini haittaa aivojen ja keuhkojen kehitystä ja on haitallinen suun terveydelle. Riippuvuus kehittyy viikoissa, ei kuukausissa. Nikotiinipussit ovat sähkötupakan ohella tällä hetkellä nuorille erittäin houkutteleva tapa kokeilla nikotiinituotteita ja päätyä nikotiinista riippuvaisiksi, minkä jälkeen nuoret usein käyttävät eri tupakka- ja nikotiinituotteita rinnakkain.

Tupakkateollisuuden kohde ovat lapset ja nuoret

Nikotiinipussit makuineen, hajuineen ja pakkauksineen on tehty nuoria houkutteleviksi. Niiden markkinointi, erityisesti sosiaalisessa mediassa, on suunnattu nuorille ja ne esitellään vähemmän haitallisina tuotteina kuin muut tupakka- ja nikotiinituotteet. Kaikki nikotiini on erittäin haitallista ja aiheuttaa pysyvän kemiallisen riippuvuuden. Mitä nuorempana riippuvuus syntyy, sitä haastavampaa siitä on päästä eroon. On myös huomattava, että tupakkatuotteita käyttävät eivät pysy vain yhden tuotteen parissa vaan käyttävät niitä ristiin, joten ns. harm reduction -politiikka ei toimi tupakkatuotteissa.

Suomen opittava aiemmista virheistään

Tiedämme jo, että Ruotsissa nikotiinipussien käyttö on korostuneen yleistä nimenomaan nuorilla: 18–29-vuotiaista nuorista päivittäin tai satunnaisesti nikotiinipusseja on käyttänyt yli 20 %. Sama trendi on odotettavissa myös Suomessa ja on toteutunut meillä aiemmin nuuskassa ja sähkötupakassa.

Uusien tupakkatuotteiden tulo markkinoille Suomessa on noudattanut samaa kaavaa. Tupakkateollisuus on tuonut uuden tuotteen kohdennetusti jollekin nuorelle ikäryhmälle markkinoiden ja sen käyttö on alkanut yleistyä. Valtio tai kunnat eivät ole puuttuneet uuden tuotteen tuloon. Sen jälkeen on todettu, kuten nyt jälleen kerran lain perusteluissa todetaan ”Nikotiinipusseja on jo markkinoilla, ja niitä on enenevästi tarjolla sekä erikoisliikkeissä että tavallisissa ruokakaupoissa, kioskeissa ja huoltoasemilla.” eikä nähdä edes mahdollisena, että uusien tuotteiden tuloa kuluttajamarkkinoille edes pyritään estämään. Sellaista mekanismia ei Suomessa ole toistaiseksi ollut toimeenpantuna. Jos pyritään savuttomaan Suomeen vuoteen 2030 mennessä, on nyt heti ryhdyttävä tiukempiin toimiin kemiallista riippuvuutta aiheuttavan ja ennenaikaiseen kuolleisuuteen johtavan ainetta sisältävän tuoteperheen, tupakkatuotteet, rajoittamiseen.

Tupakka- ja nikotiinituotteiden säätely ja valvonta tulee saada samaan rakenteeseen ja linjakkaaksi

Ei ole kansanterveyden kannalta myönteistä se, että Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea yllättäen vain katsoo kyseisten valmisteiden täyttävän lääkelaisissa (395/1987) tarkoitetun lääkkeen määritelmän ja vapauttaa tuotteet kauppoihin ilman erityistä riskianalyysiä. Perusteena

on. käytetty tuotteen nikotiinipitoisuutta, jos tuotteessa oli nikotiinia enintään neljä milligrammaa, sillä kyseessä katsottiin tällöin olevan itsehoitolääke. Kuitenkin heti markkinoille tuli huomattavan korkita pitoisuuksia sisältäviä tuotteita ja niitä alettiin verkossa markkinoida voimakkaasti. Se on johtanut mm. myrkytystilanteisiin lastenklinikoilla ja nikotiinin ominaisuudet tuntien jouduttaa riippuvuuden syntymistä. Tämä voitaisiin todennäköisesti ehkäistä, jos riskiarvioinnissa olisi mukana olennaiset tahot ja niillä olisi toimivaltaa toimeenpanna kansainvälisesti tai tutkimuksen perusteella hyväksi havaittuja keinoja.

Verotukselliset keinot kannatettavia

Verotuksellisten keinojen käyttäminen terveydelle haitallisten kuluttajatuotteiden myynnissä on hyvä asia ja kannatettava. Se sisältää toki sen riskin, että niistä tulee hyväksyttävämpiä mutta, mikäli tätä verotuottoa voidaan kanavoida nuorten nikotiiniriippuvuuden ehkäisyyn ja nuorten nikotiiniriippuvuuden vieroitushoidon toteutukseen, sillä voi olla painava kansanterveydellinen merkitys. Veron tuotto kohdistuisi suoraan aiheutuneeseen haittaan. Nuorten vieroitushoito on kokonaan laiminlyöty Suomessa. On hyvin surullista, että edelleen lakiesitysten perusteissa joudutaan toteamaan seuraavaa: ”nikotiinipussien kaltaisen nuuskan laittoman välittämisen kanavat ovat vakiintuneet, joten kotimaisen hintatason muutokset voivat merkittävästi vaikuttaa siihen, kuinka suuri osuus kulutuksesta on kotimaista verollista myyntiä”.

Toimien vaikuttavuuden arviointi perustuu laadukkaaseen tutkimukseen

Lakiehdotuksessa todetaan, että verotaso mitoitetaan siten, ettei se merkittävästi ohjaa kulutusta pois verollisesta myynnistä, joka lienee toteutuu. Perusteen jälkimmäinen tavoite ohjata vähentämään tupakoinnista aiheutuvia haittoja ei ole mitenkään perusteltua, kun koko muu tupakkatuotteiden valikoima jää käyttöön. Todellisessa elämässä tupakkatuotteita käytetään ristiin ja saatavuuden sekä tilanteen perusteella. Haittojen arvioinnissa Suomella ei ole käytettävissä kansallista käyttötapatietoa, nikotiiniriippuvaisten määrää, riippuvuuden laatu-tietoa tai yleisyystietoa. Tämä tulee huomioida lain vaikutusten arvioinnissa, jos sellainen toteutetaan.

Lain perusteluista käy ilmi, että edelleenkin Suomessa ei ole tietoa nikotiinipitoisten tuotteiden kokonaiskulutuksesta tai niiden käyttäjien riippuvuuden laadusta. Tämä on erityisen haitallista, kun uudet tuotteet markkinoidaan juuri lapsille sosiaalisen median kautta ja käyttö vakiintuu juuri nikotiinin kemiallisen riippuvuusominaisuuden vuoksi. Kun emme tiedä vielä edes 2000-luvun alusta yleistyneen nuuskan tai sähkötupakan käyttäjä- ja kulutusmääristä mitään muuta kuin kyselyin saatua tietoa yleisyydestä on erittäin vaikeaa seurata ja ennustaa nikotiinituotteiden haittoja tällä hetkellä ja varsinkin tulevaisuudessa. Se tulee olemaan tärkeää, sillä näyttää siltä, että Suomi ei ole tarttunut Savuton Suomi 2030-haasteeseen riittävän ponnekkaisesti ja ohjannut resursseja nikotiinituotteiden käytön ehkäisyyn, terveyshaittojen ehkäisyyn vieroituksella sekä toiminnan kehittämiseen ja valvontaan.

Tupakka- ja nikotiinipolitiikan tavoitetaso korkealle

Suomen tupakkalaki on uudistumassa ja siinä yhteydessä tulisi ottaa lain kohteeksi kaikki nikotiinituotteet ja asettaa tavoitteeksi niiden määrän ja tuotevalikoiman kaventaminen. Lain uudistuksessa tulisi tutkia, miten savulliset ja höyrystävät keuhkoihin annosteltavat tuotteet voidaan ensimmäisessä vaiheessa kieltää vakavien terveyshaittojen takia, jos edelleen sallitaan savuttomat/höyryttömät tuotteet. Samalla voidaan nostaa Irlannin mallin mukaan nikotiini- ja tupakkatuotteiden myynti ikää 21 vuoteen, paitsi nuorten osalta vieroitustuotteina käytettyjen tuotteiden käyttö voidaan sallia apteekkimyyntinä osana hoitoa. Samassa yhteydessä voidaan

toteuttaa Uudessa-Seelannin malli, jossa minkään nikotiinituotteen myyminen ei ole sallittua vuoden 2009 jälkeen syntyneille. Tupakkateollisuus tuo jatkuvasti markkinoille uusia tuotteita houkutellakseen nuoria niiden käyttäjiksi. Siksi on välttämätöntä, että kaikki sääntely kattaa mahdollisimman kattavasti myös uudet markkinoille tulevat tupakka- ja nikotiinituotteet.

On tärkeää, että valtiovarainministeriö aloittaa tupakkaverolain uudistamisen siltä osin, että sähkösavukkeiden nikotiinienesteiden verotus nostettaisiin samalle tasolle kuin savukkeiden ja nyt esittämämme nikotiinipussien verotus. Suomen tupakka- ja nikotiinipolitiikan pitkään jatkuneena käytäntönä on ollut säännölliset korotukset tupakkaveroon. Tilanteessa, jossa markkinoille tulee uusi, erityisesti nuoria houkutteleva tuote, säännöllisille veronkorotuksille on erityisen kova tarve. Suomi on viime vuosina nostanut tupakkaveron osuutta ja se on ollut myönteistä ja tupakkaveroa. Toivottavasti hyvä linja jatkuu kautta nikotiinituotteiden (pois lukien lääketeollisuuden lääkevalmisteet) nostetaan joka vuosi kansainvälisen tupakkasopimuksen (FCTC) artiklan 6 toimeenpano-ohjeiden mukaisesti.

Tupakkapolitiikan toimeenpano ollut huikea yhteiskunnallinen investointi, nyt aika lisäpanokselle loppukiriin

Espoossa 22.10.2023

Kristiina Patja